

07.11.

Hver á útvarpið?

*eftir Sigríði Dúnu
Kristmundsdóttur*

Um útvarpsmálið hefur mikil verið rætt ogritað að undanförnu, enda liggja nú fyrir Alþingi tvö frumvörp til útvarpslaga auk fjölda breytingartillagna. Þegar þetta er ritað er nýlokið umræðu, ef umræðu skyldi kalla, um útvarpslagafrumvarp Kvænnalistans í efri deild Alþingis og er von á útvarpslagafrumvarpi ríkisstjórnarinnar úr menntamálanefnd neðri deildar innan skamms. Landsmenn mega því eiga von á áframhaldandi umræðu um útvarpsmál, þótt viðbúið sé að ekki hafi öllum gefist kostur á að kynna sér þau mismunandi sjónarmið sem uppi eru í þessum málum og taka til þeirra afstöðu, þar sem fulltrúar hinna mismunandi skoðana hafa nokkuð ójafna aðstöðu til að koma álitni sínu á framfæri við almenningu.

Umræður á Alþingi

Þegar frumvarp Kvænnalistans til útvarpslaga kom til fyrstu umræðu í efri deild Alþingis 11. febrúar sl. gerðust þeir atburðir að Eiður Guðnason, þingmaður Alþýðuflokksins fyrir Vesturlandskjördæmi, geystist í ræðustólinn og átti ekki nógum stór orð til að lýsa vanþóknun sinni og fyrirlitningu á því frumvarpi sem til umræðu var. Þau orð voru vandlega tiunduð í Morgunblaðinu og er því væntanlega ekki þörf á að endurtaka þau hér. Sennilega hefur sú kvenfyrirlitning sem endurspeglast í orðum þingmannsins ekki farið fram hjá mör gum, né heldur það að hann taldi öll tormerki á því að frumvarpið fengi eðlilega binglega umfjöllun og lagði til að því yrði veitt „hægt andlát í nefnd“ eins og hann orðaði það. Virtist sem þingmanninum þætti heldur lítið til binglegra vinnubragða koma og til Alþingis sem vettvangs mismunandi skoðana. Þessar skoðanir þingmannsins tóku svo til allt rýmið fyrir umfjöllun fjölmöldu um umræður um frumvarpið með þeim afleiðingum að fæstir vita

um hvað frumvarpið snýst. Því vil ég gera bragarbót á og fjalla hér eins stuttlega og kostur er um sjónarmið Kvænnalistans í útvarpsmálum.

Almenningsréttur til útvarps

Í allri þeiri umræðu, sem fram hefur farið um útvarpsmál að undanförnu, hefur glögglega komið í ljós að menn eru ekki á eitt sáttir um það hver eigi Ríkisútvarpið eða hvað felist í svonefnum einkarétti Ríkisútvarpsins á útvarpi héð á landi.

Meginatriði frumvarps ríkisstjórnarinnar til útvarpslaga eins og það liggur nú fyrir er að þar er þessi einkaréttur Ríkisútvarpsins á útvarpi afnuminn og hafa talsmenn þeirrar stefnu í útvarpsmálum gengið svo langt að kalla einkarétt Ríkisútvarpsins einokun, án þess þó að skilgreina hversé að einoka hvern í þessum málum. Hefur þeim sem bannig tala að því er virðist gersamlega sést yfir þá staðreynd að Ríkisútvarpið er eign íslensku þjóðarinnar allrar, að því ber samkvæmt lögum að gæta hagsmunu allra sem þetta land byggja og getur því varla talist einoka einn eða neinn á meðan. Einkarétt Ríkisútvarpsins á útvarpi er almenningsréttur, réttur sem á að tryggja að landsmenn allir hafi sama rétt gagnvart þeiri fjölmöldun sem fram fer í hljóðvarpi og sjónvarpi og að þar sé öllum sjónarmiðum gert jafn hátt undir höfði.

Raunverulegt einkaréttarfyrirkomulag á útvarpi felst hins vegar í þeim einkarétti útvarpstöðva sem frumvarp ríkisstjórnarinnar til útvarpslaga kveður á um og sá einkaréttur getur hugsanlega snúist upp í raunverulega einokun á þessu svíði, einokun þeirra sem fjármagn hafa til að stunda jafn fjárfrekt fyrirtæki og útvarpsrekstur.

Jafnframt er í frumvarpinu gert ráð fyrir að sveitarfélög, eitt eða fleiri, geti tekið sig saman og komið á fót staðbundnum útvarpstöðvum heima fyrir og er það lagt í hendur íbúa hvers sveitarfélags að ákveða hvort stofna skuli slika útvarpstöð á svæðinu. Hlutverk sveitarstjórnar í þessu efni er eingöngu að sjá um að kosning fari fram og sækja, að fenginni viljafyrilsingu íbúa, formlega um að útvarpstöð verði stofnuð. Gert er ráð fyrir að íbúa á hverjum stað standi undir hluta stofnkostnaðar við slikar stöðvar sjálfar og að hver stöð standi síðan sjálf undir rekstri sínum, enda renni tekjur hennar beint til hennar sjálfar. Pannig ber að skoða hverja slika stöð sem sjálfstæða útvarpstöð, þótt hver og ein teljist til Ríkisútvarpsins og falli undir þau lög sem um Ríkisútvarpið gilda.

Landsrásir Ríkisútvarpsins þjóna landsmálum fremur en málum sem varða einstök hérud og byggðarlog, og með staðbundnu

breytingar á Ríkisútvarpinu svo það megi sem best gegna hlutverki sínu sem opinn og lifandi fjölmöll landsmanna allra.

Sigríður Dúna Kristmundsdóttir

„Raunverulegt einkaréttarfyrirkomulag á útvarpi felst hins vegar í þeim einkarétti útvarpstöðva sem frumvarp ríkisstjórnarinnar til útvarpslaga kveður á um og sá einkaréttur getur hugsanlega snúist upp í raunverulega einokun á þessu svíði, einokun þeirra sem fjármagn hafa til að stunda jafn fjárfrekt fyrirtæki og útvarpsrekstur.“

stöðvunum er komið til móts við þarfir einstakra byggðarlag, sem landsrásirnar geta ekki orðið við. Hvað uppbyggingu staðbundinna stöðva varðar má telja eðilegt að byrjað verði með landshlutastöðvarnar þannig að þróunin í uppbyggingu verði sambærileg í öllum landshlutum og fleiri stöðvar bætist síðan við eftir því sem svigrúm leyfir. Með þriðju hljóðvarpsrássinni og staðbundnu stöðvunum eykt þjónusta Ríkisútvarpsins bæði að umfangi og fjölbreytni jafnframt því sem tryggt er að landsmenn hafi greiðari aðgang að þessum fjölmöldi en nú er.

Fjármál Ríkisútvarpsins

Það gefur augaleið að til þess að tryggja að Ríkisútvarpið geti í raun aukið starfsemi sína og full-

nægt lagalegum skyldum sínum þarf fjármagn og því er lagt til í frumvarpi Kvænnalistans að tekjur Ríkisútvarpsins verði auknar verulega frá því sem nú er. Er það gert með því að fella niður tollagjöld af tækjum sem Ríkisútvarpið flytur inn til eigin þarfa og að aðflutningsgjöld af hljóðvarps- og sjónvarpstækjum og hlutum í þau renni beint til Ríkisútvarpsins. Á árinu 1983 var hér samanlagt um rúmar 70 milljónir króna að ræða. Auk þess er lagt til að Ríkisútvarpið verði undanþegi söluskatti af auglysingum rétt eins og dagblöðin en árið 1983 nam hann rúnum 35 milljónum króna. Miðað við árið 1983 er hér um 105 milljón króna tekjuaukingu að ræða en þetta sama ár hljóðuðu rekstrarreiðingar Ríkisútvarpsins upp á rúmlega 250 milljónir króna, þannig að ljóst má vera að frumvarpið gerir ráð fyrir að tekjur Ríkisútvarpsins aukist verulega.

Hitt er svo aftur jafnvist að ekki er framkvæmanlegt að gera marktæka kostnaðaráætlun um þá uppbyggingu Ríkisútvarpsins sem hér er lögð til vegna þess að hún fer að hluta til eftir óskum íbúa hverju sinni og kostnaðarhlutdeild þeirra í stofnun og rekstri nýrra stöðva, auk þess sem hún mun taka mið af sifelt nýrra tækni á þessu svíði og því breytilegum kostnaði. Þó ætti að vera vandalaust að koma upp þriðju, opnu útvarpsrássinni fljótegla, þar sem kostnaður við hana mun vera svipaður og vegna rásar 2, eða um 60 milljónir króna á nágildandi verðlagi, sem er aðeins hluti þess fjár sem frumvarpið gerir ráð fyrir að bætist í sjóði Ríkisútvarpsins árlega. Eftir sem áður er það síðan vitaskuld i höndum Alþingis að ákveða nýja tekjustofna Ríkisútvarpsins og þar með þann hráða sem á uppbyggingu þess verður.

Aukin ábyrgð starfsmanna

Við Kvænnistakonur erum þeirrar skoðunar að stuðla beri að valddreifingu og afnámi miðstýringar á sem flestum svíðum þjóðlífssins án þess að gengið sé á jafnan rétt landsmanna til lífsins gæða. Því eins og segir í stefnuskrá Kvænnistakonur teljum við að valddreifing af því tagi stuðli að „frjórra og fjölbreytilegra mannlifi, þar sem tekið er tillit til þess

sem hver og einn hefur fram að færa og þar sem samheldni og samábyrgð sitja í fyrirrúmi".

Í samræmi við þetta leggjum við til í útvarpslagafrumvarpinu að jafnframt því sem almenningrsrétti á útvarpi verði viðhaldið hér á landi, þá verði valdi og ábyrgð á útvarpsmálum dreift jafnt innan Ríkisútværpsins sem utan þess. Því er lagt til, eins og ég hef áður nefnt, að bæði hver landsrás svo og hver staðbundin útvarpstöð verði hver um sig sjálfstæð rekstrareining þótt til Ríkisútværpsins teljist og falli undir þau heildarlög sem um Ríkisútvarpíð gilda. Einnig er í samræmi við þessar hugmyndir lagt til að starfsskipulagi Ríkisútværpsins verði breytt á þann veg að sérhver starfsmaður er gerður ábyrgari í starfi og honum jafnframt gefinn kostur á að nýta hæfileika sina betur. Því er ákvárdanataktaka í hinum ýmsu málum færð úr höndum deildarstjóra og annarra yfirmanna til starfsmanna beirrar deildar sem málið varðar hverju sinni.

Með þessu er starfsmönnum treyst til að vinna störf sín af metnaði og ósérplægni sem er Ríkisútvarpinu nauðsynlegt ef það á að fullnægja þeim kröfum sem til þess eru gerðar. Ef upp kemur ágreiningur innan deildar sem ekki semst um á annan hátt er eðlilegt að atkvæðagreiðsla skeri úr um málið, enda er það sú lýðræðisaðferð sem löngum hefur reynst þrautabest til að leysa ágreining. Gert er ráð fyrir að starfsmenn hverrar deildar velji sér umsjónarmann til þriggja ára í senn sem sjái um að þær ákváðanir sem teknar eru af starfsmönnum deildarinnar séu framkvæmdar. Ef um útvarpstöð er að ræða, sem skiptist í fleiri en eina deild, s.s. landsrás, er gert ráð fyrir að umsjónarmenn hinna mismunandi deilda myndi framkvæmdaneftnd sem samræmir störf deildanna. Framkvæmdaneftndir er jafnframt tengiliður milli deildanna og þess þriggja manna framkvæmdaráðs sem gert er ráð fyrir að taki við þeim störfum sem nú er gegnt af útvarpstjóra og sem kosíð er af starfsmönnum til þriggja ára í senn. Með þessu móti má víst segja að sérhverjum starfsmanni gefist færi á að nýta hæfileika sina í þágu starfs sins jafnframt því sem hann sjálfur er fyrst og fremst ábyrgur fyrir því sem hann er að gera.

Notendaráð í stað útvarpsráðs

Í samræmi við þær valddreifingarhugmyndir sem frumvarpið byggir á er lagt til að útvarpsráð i núverandi mynd verði lagt af og bar með þeim pólitisk afskipti af Ríkisútvarpinu. Í stað útvarpsráðs kemur notendaráð skipað 14 konum og körlum, sem valin eru með tilviljunarártaksaðferð úr þeim hópi landsmanna sem kjörgengi hefur og kosningarétt. Þannig viljum við leitast við að tryggja að notendur sjálfir veiti starfsmönnum ríkisútværpsins það aðhald sem þeim er nauðsynlegt í störfum sinum. Þar að auki teljum við að slík tilnefning hafi hvetjandi áhrif á einstaklinga til skapandi hugsana og starfa og auki jafnframt áhuga hvers og eins að hafa móttandi áhrif á umhverfi sitt.

Hlutverk notendaráðs er að leggja drög að skiptingu efnis í höfuðdráttum í hverri útvarpstöð t.d. hlutfall barnaefnis, íþróttu- og afþreyingarefnis og einnig að gæta þess að mismunandi sjónarmið allra málaflokka fái samþærilega umfjöllun. Að öðru leyti skiptir notendaráð sér ekki af dagskrárgerð né framkvæmd dagskrár, en gagnrýnir hana eftir á og veitir starfsmönnum Ríkisútværpsins þannig aðhald í störfum sinum.

Einnig er lagt til að komið verði á fót föstum notendaþáttum á hverri útvarpstöð þar sem fjallað er um gagnrýni notenda á útsent efni stöðvarinnar. Þannig myndast þeim tengsl milli notenda og starfsmanna viðkomandi stöðvar, þar sem gert er ráð fyrir að starfsmenn svari beirri gagnrýni sem fram kann að koma. Þessir þættir eru hluti af því aðhaldi sem starfsmönnum Ríkisútværpsins er veitt í störfum sinum og því er gert ráð fyrir að umsjónarmenn þáttanna séu ekki úr hópi fastra starfsmanna Ríkisútværpsins.

Notendaráð og notendapættir eru liður í því að tryggja að útvarpsnotendur hér á landi hafi beinan aðgang að því útvarpi, sem með réttu tilheyrir engum öðrum en þeim sjálfum.

Aths. Í greininni er orðið útvarp notað sem samheiti yfir hljóðvarp og sjónvarp.

Reykjavík 19. febrúar 1985.